

Patkó Éva

SVÁJCI TÚRA

Svájc a pontosan járó órák országa: karórák, templomtornyok, vasúti állomások óraszerkezetei rendíthetetlenül mutatják a jelent több száz kilométeres távolságban is mindig egyformán. Thomas Mann idejében is ezzel a megnyugtató precizitással ketyegtek az órák. Kilchbergi háza emeleti ablakából nézte a megbízható menetrend szerinti komp oda-vissza hullámútját, a túloldal messzeségében katonásan sorakozó hegyormokat, a hajnali tejesember kapu előtt megpendített biciklicsengőjén a miniatűr svájci zászlót. Az emlékházban ugyanez a megnyugtató rend. A szigorú apa kéziratái, fényképei és sétabotjai mellett a nagyobb hangsúly mégis a rebellis fiún van, minden publikált műve megtalálható a hófehér polcokon. Golo Mann ide vonult vissza emigrációja és akadémiai karrierje után, itt alkotott, a domboldali piciny temetőben pedig a lehető legmesszebb temettette magát apja sírhelyétől. Thomas Mann és felesége vaskos betonoszlop alatt, Golo szolid kőszikla alatt nyugszik, mint aki azt szeretné jelezni a tonnás kő alól, hogy ne bolygassák. A múzeumot működtető önkéntes nénik távozáskor csokigolyóval kínálják a gyerekeket, pluszban adnak egy kis térképet a közeli csokigyárról, a tópartról a szél idefújja az illatot.

Minden kantonban van egy ilyen illatozó gyár, legtöbbjük látogatható. A Zürichi-tó partján, nem messze Mannék házától a *Csillagok háborúja* egyik űrhajójára emlékeztető megamúzeum, benne sok-sok kijelző, érintős képernyő, műőserdő és űrlabirintus, egy merőben új csokiélmény, térkép nélkül is odatalálunk. Apró, nikkelezett csapokból folydogál a meleg csokoládé, a látogatók illedelmesen sorban állnak, a gyerekeket rögtön előre engedik, ők meg úgy falják az édes-sűrű nedűt, mint akik először kóstolnak ilyet. A múzeum előcsarnokában is csoki folyik kilencméteres szökőkútból, az illat émelyítő.

Minden csillogás ellenére a luganói tó partján fekvő Caslano falucska eldugott csokigyára áll szívünkhöz közelebb. Hajóval, vonattal lehet ide megérkezni, a tóparti pálmafáktól messze, a faluszélen kiterjedt lapos épület, előtte a sok fogdosástól lekoptatott szarvú piros műanyag tehén. Az elő-

csarnokban itt is csokikút, ez amolyan kötelező attrakció, mint a svájci városok tavaiból kilövellő vízszugár. A caslanói csokicsap pár centis sugárban önti a nedűt, itt mártogatós kóstolás van, alig egy falatnyi, de a múzeumlátogatás végére úgy meghozza az étvágyat, hogy marokszámra ehetjük a kiállított csokiféléket, a gyerekek eksztázisba kerülnek a választék láttán, a mi boldogsághormonjaink is megsokszorozódnak. Mintegy a gyártási folyamaton, hermetikusan elzárt pallókon sétálunk végig, a magasból látjuk a dolgozók fejbúbját, többen is felmosolyognak a futószalagok mellől. A csokimennyiség hihetetlen, szemnek és gyomornak befogadhatatlan. Ha az emberiség ennyi csokit elfogyaszt, boldogabb kellene legyen, állapítják meg a gyerekek.

Wagner tribcheni villája is a luganói tó partján fehérlik, idilli dombocskatején. A falak ontják és vonzzák a napfényt, a víz közelsége felerősíti a gesztenyefák susogását, a táj szépsége elhalmoz, az elhelyezés tökéletes. Az ember hirtelen megérti, hogy egy kibillenés, egy nem oda való szó mekkora feszültségeket generálhat, az összhang legkisebb torzulása micsoda viharokat fakaszthat egy ilyen paradicsomi helyszínen. És mindez leképezhető zenében. A házban csend van, az ebédszünet utáni látogatók még nem érkeztek meg, le-fel járunk a két emeleten, a zongora, amin Wagner a *Nürnbergi Mesterdalnokokat* szerelte, némán áll, teteje nyitva, rajta kotta, a hangszer kívül-belül kivikszolva, nem szabad hozzáérni. Wagner hat évet élt itt Liszt lányával, Cosimával és gyermekeikkel. Nietzsche is sokat járt ide, bár az első emeleten található halotti maszkjáról nem az ámulat, hanem a megrendülés sugárzik. Wagner kalandos élete és Nietzsche halála egy dombtetőn, körülöttük fák, víz és a közeli Alpok. A domb aljában fürdőhely, csuromvizesen esszük a felpakolt szendvicseket, ősz van, mégsem fázunk.

Újabb csokigyárat már nem bír a gyomrunk, a túl sok jó egy helyen érzése egyszerre nyugtató és ijesztő. Inkább Churba autózunk, a Raetiches Múzeumba, itt helyrebillen az egyensúly. Az épületben a vidék és egy kisebbség, a rétorománok élete öt emeleten, háromezer évben. Az oktatásról szóló kiállítás régi iskolapadjai pontosan olyanok, mint a nagyszüleimé a döngölt padlójú alföldi tantermekben. A gyerekek kartonpapír házakban mászkálnak négykézláb, azt tapasztalják, milyen lehetett a nincstelenség egyszerűségében élni: egy tál, egy villa, egy „punyibaba” és a tűzhely melege. Az alagsorban a régészeti leletek mutatják, hogy Svájcban is olyan kezdetleges volt az élet, mint bárhol a világon. Gyöngyberakásos kincsesdoboz ez a múzeum. Kikoptatott lépcsőkön és recsegő padlókon lépkedve megyünk az „elvándorlás” teremből (errefelé migrációs-nak mondanánk) a sajtókészítő-

be, az egykori főtéri kalodát kipróbálva jutunk a rothadó ereklyéket őrző kápolnazugba. Otthonos kastélyélmény, a múlt sze(g)letei egy helyre sűrítve.

Pihenésképpen a Művészeti Múzeumba sétálunk át, tágas termek és világhírű alkotások között bolyongunk. A Giacometti testvérekhez többször visszatérünk, a gyerekek az *I figli della luce*¹-t nézik meg újból és újból, a maguk napos gondatlanságára csodálkoznak rá, hosszan elidőzünk a triptichon előtt. Felidéződnek az időt nem ismerő gyerekkori pillanatok, amikor a fűben heverve szürcsöltük a lédús nyári barackot. Aztán a szobrász Alberto Giacometti pálcikaembereit csodáljuk, nagy a kísértés, hogy megérintsük a szobrokat, a rétegződés folyamatai, a törekeny egyensúly vonzó, talán mégis megérinthező az idő, ez a pillanatnyi illúzió. A múzeum két részből áll, a tizenhetedik századi Villa Planta és a huszonegyedik századi Barozzi-féle épület, ezeket üvegtető alagút köti össze. Ha felnézünk, nagy bernáthegyi kutyát látnánk sétálni a gazdájával a fejünk felett, de nem nézünk fel, mert a ritmikus váltakozással levegőbe emelkedő esernyőket bámuljuk. Szélgép röpíti fel őket, a gyerekek betapasztott füllel figyelik az esőtlen röpdősést. A bernáthegyit csak később látjuk meg a múzeumkertben, minket bámul óriási termetéből kimosolygó barna szemével, a gyerekek nem értik, miért nincs nyakában hordó.

Séta közben még megnézzük a churi állomás lejárata fölött világító neontérképet: Svájc és Graubünden kanton határvonalai majdnem azonosak, egymást fedik a térképen: a kicsi a nagyban (a mikro a makróban) vagy éppen fordítva gondolata beszédes egy olyan helyen, ahol az óra mindig a jelen pontos idejét mutatja, ahol az emberek egyazon időben távoznak és érkeznek, ahol még beszélnek és életben tartják az ősi rétoromán nyelvet. A sziklák tövében fekvő kis Chur városa magában hordozza az európai szellemiség tiszta formáját, és nincs ebben semmi mondvacsinált.

A múzeumok múzeuma mégiscsak a Museum für Gestaltung, helyszíne az Európa egyik legnagyobb joghurtgyárába költözött legnagyobb európai művészeti egyetem, a Zürcher Hochschule der Kunst. Az ember úgy jár be ide naponta, hogy múzeumon sétál keresztül. Ennek a térnek a vonzáskörében az egyetemi közösség és a látogatók (azaz az idegenek) csoportja egybeolvad. Az installációk, a fotók, a bábok, a svájci turizmust reklámozó százéves óriásplakátok között nem szükséges tudni, hogy ki milyen címkét visel a neve előtt. A múzeum nem a hallgatók vagy a tanárok kiál-

¹ Giovanni Giacometti: *I figli della luce* (Sonnenkinder) 1913, olaj, 151 x 318 cm.

lítótere (bár ők is bemutatkoznak itt), a *tét* a közös gondolkodás és egymás inspirálása. Például: ma Svájcban hadilábon állnak a bábművészettel, a múzeum bábos kiállítása² visszacsempészi a régi nagy előadásokat, a kiállított bábuk és jelmezek visszakíváncsoznak a színpadra. Az egyetemen is hirdetnek animációs kurzusokat, így hatással van egymásra a kiállítás és az oktatási folyamat. A magas csarnokban labirintust alakítottak ki, a főként kézi rajzolású megaplakátok idilli Svájcot hirdetnek, az ember és a természet szimbiózisát, minden plakát a magasban lóg, felszegett nyakkal lehet végigkanyarogni a kiállítótermeken, akárha a hegyekben volnánk, az egyik berg-expresszen.

Soha nem voltam még ugyanabban a múzeumban tizenhétszer, tizennyolcadjára már együtt jövünk, búcsúzni. A gyerekek arról ábrándoznak, otthon múzeumot nyitnak.

² 152 bábfigura található a múzeum gyűjteményében:
<https://www.emuseum.ch/collections/90773/kunstlermarionetten/objects>